

РЕЦЕНЗИЯ

На докторската дисертация на докторант Айше Исетова Авдикова на тема: **"Модел на управление на социалната политика в Р България – проблеми и перспективи"** за присъждане на образователната и научна степен **"доктор"**

Рецензент: проф. д-р Борислав Борисов,

професионално направление: 3.7. Администрация и управление и 3.8. Икономика,
адрес: София, жк Манастирски ливади - изток, ул. Флора, 1, Вх. Б, ап. 32, тел.
0899150130

Докторската дисертация на Айше Авдикова на тема: „Модел на управление на социалната политика в Р България – проблеми и перспективи“ е в обем от 165 страници без списъка на приносите, списъка на публикациите по темата на дисертацията и приложенията. Състои се от увод, 3 глави, заключение, библиографска справка на използваните източници и приложения. Дисертацията включва 21 диаграми, 11 фигури и 19 таблици.

1.Общо представяне на дисертационния труд

Заглавието на дисертацията е ясно формулирано и е в тясна връзка с докторската теза. Избраната тема е актуална от гледна точка на перманентните дебати в науката и в обществото относно ролята на държавата, степента на държавна намеса в икономиката, механизмите за тази намеса и социалните ангажименти към настоящото и бъдещите поколения.

Дисертацията се отличава със задълбоченост на извършеното проучване, вникване в същността на изследваните проблеми, обективен анализ и обосновани изводи.

Изследователската логика и структурата на дисертацията са добре изградени. При структурирането се спазва традиционния подход за написването на подобен род трудове – първо се изясняват теоретическите постановки по темата, на второ място се представят различните модели и се правят класификации, а на трето място се прави собственото проучване като се анализират данните от него и се разкриват възможностите и се правят предложения за усъвършенствания.

Обектът – моделът на социална политика в България и *предметът* – ролята и значението на публичните разходи, данъчната система и разходите за социална защита, в качеството им на разграничителен критерий за обособяване на моделите на социална политика и на инструментариум за усъвършенстване на модела на социална политика в България, са правилно дефинирани.

Основната цел, която си поставя докторантката е определяне на модела на социална политика в България и очертаване, както на проблемните му страни, така и на перспективите за неговото усъвършенстване. Основната цел е декомпозирана на *четири изследователски задачи*, които очертават логичните стъпки на изследването.

Докторската теза е основана на твърдението, че моделът на социална политика в България е неефективен и трябва да бъде усъвършенстван. Това твърдение е не само твърде категорично, но и много общо, тъй като този модел може би има свои силни и слаби страни в сравнение с разглежданите модели в другите страни. Всъщност, доказвайки първоначалната си теза, докторантката прави точно това – предлага конкретни насоки за усъвършенстване на социалния модел в България, а не го отхвърля като цяло.

2. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

Първата глава от 47 страници е посветена на икономиката на знанието и нейната институционализация в национална и в регионални иновационни системи. Разглеждат се основни концепции за социалната функция на държавата. Акцентира се върху преразпределителната функция на социалната политика за вертикално и хоризонтално вторично преразпределение на доходите.

Правилно се извежда основният въпрос за границите на държавната намеса при осигуряване на общественото благосъстояние. Разглеждат се идеите на Адам Смит за т.нар. либерализъм в икономиката, на Джон Стюард Мил или утилитаризма, на Маркс и Енгелс, станала популярна като марксизъм или тотална намеса на държавата в икономиката, на Кейнс за държавното регулиране и др. Теориите се коментират от гледна точка на социалния елемент в тях, а не по принцип, както сме свикнали да ги виждаме в много научни трудове. За този теоретичен преглед е характерно не толкова противоборството на теориите, съществували в един и същи период от време, а развитие във времето. Еволюцията на класическите теории е характерна до появата на неолиберализма, ордолиберализма и социалното пазарно стопанство на Мюлер-Армарк, когато започва нов кръг от концепции, основани предимно на старите теории,

но в съвременна опаковка. Този извод авторката прави във втора глава, където отново се връща към коментар на класическите модели на социална политика, този път от гледна точка на търсенето на мястото на българския социален модел.

Не е ясно защо авторката не разглежда и неокейнсианството, както и посткейнсианството, които също дават определени нови щрихи в идеята за ролята на държавата в икономиката и нейните социални функции. Дори това да се дължи на някакъв неумишлен пропуск, то не е обяснимо защо не се разглежда в исторически план и най-популярната концепция станала основа за изграждането на обществените отношения и формата на управление в редица държави през 20-ти век – концепцията за централизираната планова икономика, която беше толкова популярна, че е трудно да я припишем на отделен автор или автори по подобие на останалите разгледани концепции. Макар и да не присъства достатъчно в западните научни трудове, концепцията за социалната държава, основана на централизирана планова икономика, не може да бъде мълчаливо пропускана, а трябва да бъде коментирана със своите силни и слаби страни.

Обобщенията в края на първа глава още веднъж показват, че авторката има активно отношение към представените теории и ги разглежда в критичен план, като изтъква и своята позиция по тях.

Във втора глава (48 страници) докторантката прави класификация на известните модели на социална политика, обособявайки пет клъстера на базата на три критерия - относителен дял на публичните разходи от БВП, относителен дял на разходите за социална защита от БВП, тип на данъчната система. Тук може да се зададе въпроса защо не приема като критерий и социалните разходи за образование, здравеопазване и социални плащания, а само публичните разходи като цяло, тъй като е известно, че последните включват и разходи, които не могат пряко да се асоциират със социалната функция като разходи за издръжка и заплати на държавната администрация.

Паралелът, който докторантката прави между моделите на социална политика и равнището на Индекса на човешко развитие (ИЧР) в Трета глава (39 страници), още веднъж показва важността на разходите за здравеопазване и образование при определяне на социалния модел, тъй като ИЧР отчита както размера на БВП, така също и образователния статус на населението и продължителността на живота.

Въпреки това, анализът на корелацията между трите показателя, приети като критерии за модела социална политика и равнището на ИЧР има своята логика и

смисъл от гледна точка на търсенето на крайния ефект от едно или друго социално-икономическо решение.

Сравнение на структурата на публичните разходи в България и ЕС 28 (процент от БВП), както и класификацията им по функции, задълбочават анализа и дават възможност на авторката да направи определени препоръки за усъвършенстване на българския модел на социална политика.

В заключението от 6 страници докторантката прави обзорен преглед на съдържанието на целия труд. Прави изводи, потвърждаващи изследователската теза.

Авторефератът дава представа за обекта, предмета, тезата, целта и задачите на изследването, както и за използваната методология, за структурата и за съдържанието на труда като цяло. Не е ясно защо таблиците и фигурите в автореферата не са номерирани, тъй като въпреки, че се базира на основния труд – дисертацията, той има самостоятелно значение и характер на научно произведение.

Докторантката има 4 публикации по дисертацията – една статия и три доклада.

3. Научни и научно-приложни постижения в дисертационния труд

Приемам авторите претенции за приносни моменти, но бих предпочел те да са редактирани по друг начин, като например:

1. Обогатени са съществуващите знания в областта на моделите социална политика като е аргументирано разбирането за значимостта на публичните разходи, разходите за социална защита и типа данъчна система в качеството им на разграничителни критерии.
2. На базата на трите критерия - относителния дял на публичните разходи от БВП, относителния дял на разходите за социална защита от БВП и типа на данъчната система, са обособени пет клъстера от държави със сходни социални модели.
3. Установена е зависимостта между петте социални модела и ИЧР в качеството му на измерител на ефективността на социална политика, на основата на което е направена и оценка на ефективността на съществуващия модел социална политика в България.
4. Направени са конкретни препоръки за усъвършенстване на модела социална политика в България, налагащи се като изводи от проведените теоретични и емпирични изследвания.

4. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд

1. Необходима е стилова редакция – на много места малките тирета, запетаите и интервалите не са на мястото си, използват се различни символи за кавички, изписването на годините е неправилно, а пространственото разделение между абзаците съчетано с отстъпа за първи ред смесва два различни стила на оформяне.

2. Използват се икономически понятия, които вече не са в обръщение като „национален доход“ (стр. 27).

3. Не е редно да се цитира наименование на подточка (1.2.5.3. Милтън Фридман- „неуморният борец за свободен пазар”⁷⁸), тъй като наименованията на отделните точки и подточки са мини заглавия на текста, който принадлежи на самия автор, а не на други автори.

4. Таблиците на едно място са с текст на български (Таблица 6), на друго – на български и на английски (Таблицы 3, 5), а на трето – само на английски (Таблица 4 и др.). На места таблиците са центрирани на страницата, на други места – не, на едни места има празен ред между основния текст и наименованието на таблицата, на други – няма. Същото се отнася и за празните редове над и под точките и подточките. Таблицата на стр. 73 не е номерирана и наименована.

5. Използват се различни наименования за еднакви обекти – графика, диаграма и фигура. Фигура 4 не е правилно номерирана, защото се намира след Фигура 10.

6. За съжаление от изследването са изключени социалните разходи на общините, които също имат отношение към модела на социална политика, тъй като в едни страни общините имат силно изразена социална функция, а в други държави – по-слаба и така дооформят типа на социалния модел.

5. Обобщено заключение и становище

В заключение може да се каже, че дисертацията е цялостно, задълбочено и добросъвестно научно изследване в актуална и значима научна област, съдържа съществени научни приноси в областта на социалните модели и политики. Направените критични бележки имат за цел не да опонират на авторката, а да я насочат към бъдещи изследвания по темата на дисертацията, която винаги ще бъде актуална, анализирана и коментирана, докато съществува държавата като социална институция.

Докторантката познава достатъчно добре основната литература и добрите практики в съответната област, може ясно да формулира изследователски проблеми, да анализира, систематизира и критично да осмисля различните теории и концепции, да конструира изследователски апарат, да провежда научно изследване, да прави аргументирани изводи и да обосновава предложения за подобрене на управленската практика.

Считам, че дисертацията съответства на изискванията на ЗРАС, поради което с убеденост препоръчам на научното жури да гласува за ***присъждането на Айше Исметова Авдикова на образователна и научна степен “доктор” по научната специалност Организация и управление извън сферата на материалното производство (социално-културна сфера), професионално направление 3.8 Икономика***

София, 20.03.2018 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:.....

(Проф. д-р Б. Борисов)